

«ԱՐԴԻ ՀՈԳԵՔԱՆՈՒԹՅՈՒՆ»-Ը՝ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՎԱՃՈՒՄՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱՎԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՐԹԱԿ

Ավանեսյան Հ. Մ. (ԵՊՀ, Երևան, Հայաստան)
avanesyah@ysu.am

Հոդվածը նվիրված է արդի հոգեբանության բնագավառներում գիտական հրապարակումներին ներկայացվող չափանիշների ձևավորման և կիրառման սկզբունքներին: Աշխատանքում մասնավորապես քննարկվում են էմպիրիկ հետազոտությունների տեսական հիմնավորման, մեթոդաբանական սկզբունքների, իմաստաբանական հիմնահարցերի, տերմինաբանության կիրառման և այլ խնդիրներ, ինչպես նաև ներկայացվում է «Արդի հոգեբանություն» հանդեսի առաքելությունները և գիտակիրառական նշանակությունը:

Հանգուցային բառեր՝ Գիտական հոգեբանություն, մեթոդաբանություն, հետազոտություն, տերմինաբանություն, սկզբունքներ, հիմնախնդիրներ:

Հոգեբանության տարբեր բնագավառների էմպիրիկ և զուտ փորձարարական հետազոտությունների տեսական մոտեցումների վերլուծությունը մատնանշում է դասակարգման համակարգերի բազմազանություն, ինչը հաճախ հանգեցնում է հակասական եզրահանգումների և բազմաթիվ գիտնականներին բարդ իրավիճակի առջև է կանգնեցնում: Դա կարելի է բացատրել այն հանգամանքով, որ հոգեբանական հետազոտությունը հիմնականում ստեղծագործական գործընթաց է և յուրաքանչյուր նոր պատմական փուլում ենթակա է նոր գիտական ռեֆլեքսիայի: Այս առումով խմբագրական խորհուրդը, հիմնվելով գիտական սկզբունքների վրա, մշակել է գիտական հոդվածների ընտրության չափանիշները, որոնք հրապարակվելու են հանդեսում:

Խոսելով գիտության, և մասնավորապես՝ գիտական հոգեբանության դերի մասին՝ մեր հայրենակից և տաղանդավոր գիտնական Վիկտոր Ալխսվերդովը, ում հետ մենք տարիներ շարունակ համագործակցում ենք, նշել է կարևոր միտք. «Թեև գիտությունը երբեք չի գտնի վերջնական լուծում, միևնույն է այն կարևոր գործ է կատարում. հեռացնում է այն տարբերակները, որոնք մարդկանց սխալ տեղ են ուղղորդում» [3, էջ.12]: Եվ ավարտելով արդի հոգեբանության համար նշանակալի գիտական աշխատանքը՝ հեղինակն ընդգծում է տեսականորեն հիմնավորված հետազոտությունների նշանակությունը և նշում. «Սակայն տեսական մտահղացման ազդեցությամբ իրականացված գիտափորձերը մնում են ընդմիջտ, եթե նույնիսկ դրանք հերքում են այդ մտահղացումը: Ավելին, փորձարարական հերքումը հրաշագործ ուժ ունի» [3, էջ 503]: Մենք մշտապես համոզվում ենք դրանում՝ ուսումնասիրելով այս կամ այն՝ հիմնականում թեկնածուական կամ

դրկտորական հետազոտական աշխատանքներ, որոնց հեղինակները փորձում են ամենաօրիգինալ և ստեղծարար գաղափարները «ներդնել» գիտափորձի շրջանակներում և հետո միայն գտնել տեսական հիմք դրանց արդյունքների մեկնաբանման համար:

«Գիտական հետազոտությունների մեթոդաբանությունը» մագիստրոսական դասընթացի ժամանակ մենք ուսանողների հետ սերտում ենք Թոմաս Կունի «Գիտական հեղափոխությունների կառուցվածքը» գիրքը և համեմատական վերլուծություն տանում Օ. Կոնտի, Կ. Պոպերի, Ի. Լակատոսի և գիտության փիլիսոփայության այլ ներկայացուցիչների տեսակետների միջև՝ կիրառելով այդ գիտելիքը հոգեբանական հետազոտություններում: Որպես գիտական բանավեճերի հանրային բնույթի օրինակներ դիտարկվել են հոդվածներ և մենագրություններ, մասնավորապես՝ Թ. Կունի աշխատության թարգմանությունը ռուսական «Գիտության փիլիսոփայություն» ամսագրում [4]: Նախ հեղինակը գիտական էթիկայի տեսանկյունից թվարկում է մոտեցումների նմանությունը, այնուհետև առաջարկում վիճահարույց տեսակետներ՝ «Այն, ինչը որոշ մարդիկ համարում են ապշեցուցիչ նման իրենց տեսակետին, մյուսների համար կարող է աննկատ մնալ: Այս երևույթը հասկանալու ցանկությունը եղել է խթան՝ իմ և սրբ Կարլի հայացքների համեմատության համար: Սակայն այս համադրումը չպետք է ենթադրի դետալների պարզ համեմատություն: Ուշադրություն պետք է դարձվի ոչ թե իմաստի ծայրամասային հատվածներին, որոնցում կորսվել են մեր երկրորդական անհամաձայնությունները, այլ հենց գլխավորին, թե ինչում ենք ես և սրբ Կարլը համակարծիք» (էջ. 22): Նման բազմաթիվ օրինակներ առկա են ակադեմիական գիտական ամսագրերում, սակայն այդպիսի մոտեցումներ ժամանակակից հայ գիտական գրականության մեջ դժվար է գտնել: Անհրաժեշտ է գտնել մեր գիտնականների՝ այդպիսի առաջադեմ ճանապարհով գնալու «բանալին»:

Հոգեբանական աշխատանքների և գիտական տեղեկատվության հստակ չափանիշների «անկախության» խնդիրը երկար տարիներ հուզում են մասնագետներին, այդ թվում նաև մեզ [2]: Հիմնական տեղն զբաղեցնում է գիտական հոդվածում փիլիսոփայական և հոգեբանական բաղադրիչների թույլատրելի համաչափ համադրության խնդիրը: Ռուսական և արտասահմանյան առաջատար հոգեբանական դպրոցների գիտական ավանդույթները եղել և շարունակում են կապված մնալ փիլիսոփայական գիտելիքին: Սակայն հոգեբանական գիտելիքը չի կարող սահմանափակվել միայն փիլիսոփայության ոլորտի մտորումներով. այն՝ ա) հարստանում է բնագիտական ձեռքբերումներով՝ հիմնվելով հոգեֆիզիոլոգիայի և փորձարարական հոգեբանության հիմնարար հետազոտությունների վրա, բ) ընդլայնվում է պատմա-մարդաբանական, սոցիալ-մշակութային և մի շարք այլ հայեցակարգերի միջոցով: Հոգեբանությանը բնորոշ գիտելիքների այդպիսի կուտակումը հետազոտողի առաջ դնում է բավական բարդ խնդիր, մասնավորապես՝ այս կամ այն հոգեբանական

հիմնահարցի դիտարկում տարբեր տեսանկյուններից՝ չկորցնելով երևույթի մասին ամբողջական պատկերացումը, ինչպես նաև գիտական խնդրի շրջանակներում հմտորեն հետազոտելով և մեկնաբանելով տարբերակման և ամբողջացման գործընթացները: Դա ևս մեկ անգամ հաստատում է հոգեբանական հատուկ գիտական հրատարակությունների նշանակությունը, որոնք կարող են դառնալ բաց լսարան գիտական մտքի տարածման և հոգեբանների ժամանակակից ձեռքբերումների համեմատման համար:

Մեր կարծիքով, հոգեբանական տերմինաբանության յուրահատկությունը տարբեր տեսությունների և դպրոցների, դրանց կողմից (ազատ ոճով) առաջադրված զանազան հասկացությունների համակեցությունն է (սիմբիոզը) և թույլատրելիության սահմանների ընդլայնումը: Այս հանգամանքը, կարծում ենք, խնդրահարույց է ոչ միայն միջազգային հաղորդակցման, այլև հոգեբանական երևույթների հստակ ու միանշանակ նկարագրության համար: Բնականաբար, նոր երևույթների բացահայտման հիման վրա առաջացած հասկացություններից առաջացող նոր երևույթների ներմուծման անհրաժեշտությունը կարող են խորապես հասկանալ միայն տվյալ գիտությամբ զբաղվող մասնագետները, ովքեր հստակ պատկերացնում են նոր երևույթների առանձնահատկությունները և նրբերանգները: Սակայն հաճախ լեզվին թերի տիրապետելու պատճառով հանդիպում ենք օտարալեզու կամ անհամապատասխան եզրույթների ներմուծման երևույթին: Մյուս կողմից տվյալ գիտության մեջ մասնագետ չհանդիսացող լեզվաբանների կողմից տերմինաստեղծական աշխատանքի արդյունքում անտեսվում են նոր հասկացությունների միջոցով արտահայտվող երևույթների յուրահատկությունները: Վերջինս առավել ակնառու է դառնում հոգեբանությունում՝ գիտական գրականության թարգմանությունների դեպքում: Այդ խնդիրն էլ ավելի է լրջանում այն հանգամանքով, որ հոգեբանության մեջ կիրառվող բազմաթիվ երևույթներ ամենօրյա խոսակցական լեզվում հաճախ լրիվ այլ իմաստ են կրում [1]: Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտություն կա որոշակի պարբերականությամբ հասարակությանը մատչելի ընկալվող գիտական նյութերի հրապարակման, ինչին կծառայի հենց «Արդի հոգեբանություն» գիտական հանդեսը:

Հանդեսի միջոցով հնարավոր կլինի՝

1. Իրազեկել հոգեբանության և դրա բնագավառների պատմության, զարգացման առանձնահատկությունների և ակնկալվող երևույթների մասին, այդ նպատակով հրավիրում ենք հանրապետության և արտերկրի առաջատար մասնագետներին (առաջին հերթին՝ խմբագրության անդամներին) տպագրության համար նախապատրաստել գիտական աշխատանքներ:
2. Հոգեբանական հետազոտությունների արդիականացման համատեքստում ստեղծել գիտական բանավեճերի և քննարկումների հարթակ, զարգացնել առողջ քննադատության սկզբունքը՝ որպես գիտության զարգացման նախապայման:

3. Ընձեռել երիտասարդ գիտնականներին (մագիստրոսներին, ասպիրանտներին, մինչև 35 տ. հետազոտողներին) օրիգինալ և ժամանակակից հետազոտությունները ներկայացնելու միջոց՝ խրախուսելով մասնավորապես փորձարարական հետազոտությունները:
4. Մեր կողմից կազմակերպվող երիտասարդական՝ «Երիտասարդ հոգեբանների միջազգային գիտաժողով» և ավանդական միջազգային՝ «Տեսական և կիրառական հոգեբանության արդի հիմնախնդիրները» գիտաժողովներին ներկայացված լավագույն գիտական նյութերը տպագրել հանդեսում:
5. Աջակցել թեստերի պարտադիր սոցիալ-մշակութային տեղայնացմանը՝ հայրենական հոգեդիագնոստիկայի զարգացումը խրախուսելու նպատակով:
6. Հիմք հանդիսանալ միջազգային կապերի և համագործակցության ընդլայնման և փորձի փոխանակման. դրան կնպաստեն հիմնականում խմբագրության անդամները, ովքեր արդեն մեծ փորձ ունեն և անդամակցում են մի շարք արտասահմանյան հաստատությունների (Université d'Avignon Chercheur Équipe Culture et Communication Centre Norbert Elias, Русский Университет Дружбы Народов, научно-практический журнал “Живая Психология”, научно-методический журнал “Спортивный психолог” և այլն):
7. Գիտական հանդեսը գրանցված կլինի միջազգային ստանդարտ համարակալման ISBN և ISSN համակարգերում, ինչը կհեշտացնի հղման և միջազգային հարթակում ճանաչելի լինելու հնարավորությունը:
 Հանդեսն ունի էլեկտրոնային կայք՝ psyarm.com, որտեղ ներկայացված կլինի ամբողջ տեղեկատվությունը, ինչպես նաև հետագայում տեղադրված կլինեն առցանց նյութերի ամփոփ տարբերակները և հետագա նորությունները:
 «Արդի հոգեբանություն» գիտական հանդեսը բաց է նոր մասնագետների համար և նպատակ ունի ընդգրկել նաև ուսանողական հատվածը՝ նրանց համար ծառայելով որպես ուսումնական նյութերի աղբյուր, ինչը հետագայում թույլ կտա ստեղծել ուրույն հոգեբանական դպրոց: Նպատակները ամբիցիոզ են, սակայն կարող են հիմք դառնալ հետագա առաջընթացի և զարգացման համար:

Գրականություն

1. **Ավանեսյան Հ. Մ., Հովհաննիսյան Հ. Ռ., Տաթևյան Հ. Ա.** – Հոգեբանական հայալեզու եզրույթների ձևավորման հիմնախնդիրները, / «Տեսական և կիրառական հոգեբանության արդի հիմնախնդիրները» միջազգային գիտաժողովի նյութեր. « Էդիտ-Պրինտ» հրատ., 2011, էջ 9-14

2. **Аванесян Г. М.** Анализ критериев научной информативности психологических публикаций. //Сборник научных статей, 3-я годовичная научная конференция РАУ, Ереван, 2009, с. 306-316
3. **Аллахвердов В. М.** Сознание как парадокс (Экспериментальная психология, т.1) – СПб, «Издательство ДНК», 2000. – 528 с.
4. **Кун Т.** Логика открытия или психология исследования? //Философия науки. Выпуск 3. Проблемы анализа знания. М., 1997. - С. 20-48.

“АКТУАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ”- СОВРЕМЕННАЯ ПЛАТФОРМА ПУБЛИЧНОГО ПРЕДСТАВЛЕНИЯ НАУЧНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ

Аванесян Г. М. (ЕГУ, Ереван, Армения)

Статья посвящена принципам оформления и применения критериев для научных публикаций в области современной психологии. В частности, в работе обсуждаются проблемы теоретического обоснования эмпирических исследований, использования методологических принципов, семантических и терминологических проблем, а также о предназначении и научно-прикладной направленности научного вестника «Актуальная психология».

Ключевые слова: научная психология, методология, исследование, терминология, принципы, проблемы.

“MODERN PSYCHOLOGY” - CURRENT BOARD OF PUBLIC PRESENTATION OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS

Avanesyan H. M. (YSU, Yerevan, Armenia)

The article is devoted to the principles of design and application of criteria of scientific publications in the field of modern psychology. Particularly, the author discusses the problems of theoretical bases of empirical studies, the use of methodological principles, semantic and terminological problems, and also the purpose and scientific-applied direction of the scientific bulletin "Modern Psychology".

Key words: scientific psychology, methodology, research, terminology, principles, problems.